МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ НАЙМЕНУВАНЬ ТРАНСПОРТУ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Виконав: студент 2 курсу, гр. 8.0354-пмк
спеціальності 035 «Філологія»
спеціалізації «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»
освітньо-професійної програми
«Переклад та міжкультурні комунікації»
_____ М. Я. Ковальський
Керівник _____ доц. І. Л. Мацегора
Рецензент _____доц. К. В. Тарасенко

ЗАПОРІЖЖЯ
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *філологічний*
Кафедра *слов'янської філології*
Освітній рівень *магістр*
Спеціальність *035 «Філологія»*
Спеціалізація *035.033 «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша –польська»*
Освітня програма *«Переклад та міжкультурні комунікації»*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
слов'янської філології
Павленко І. Я.
_____
"___"_____2025 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Ковальський Маркіян Ярославович

1. Тема роботи: Зіставний аналіз найменувань транспорту в польській та українській мовах,
керівник роботи – *к.філол.н., доц. Мацегора І.Л.*
затверджені наказом ЗНУ від "13" березня 2025 року № 396-с.

2. Строк подання студентом роботи 30.11.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: *польськомовні медіатексти, монографії та статті, присвячені аналізованій проблем О. Селіванова, А. Д'яков, Є. Кротевич, Р. Кияк, Т. Дячук А. Крижанівська, Л. Симоненко, О. Чайка та ін..*
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
   1) *Термінологія як галузь лінгвістики : теоретичні аспекти;*
   2) *Особливості функціонування транспортної лексики та засоби її відтворення в українській мові*
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
немає

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	*Мацегора І. Л., доцент*	01.05.2025	01.06.2025
2	*Мацегора І. Л., доцент*	01.09.2025	01.11.2025
Вступ, висновки	*Мацегора І. Л., доцент*	01.11.2025	15.11.2025

7. Дата видачі завдання *10.05.2025 р.*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів написання дипломної Роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	*Збір та систематизація матеріалу*	*травень-червень 2025 р.*	*виконано*
2	*Аналіз науково-критичної літератури з обраної проблеми*	*липень 2025 р.*	*виконано*
3	*Вступ*	*серпень 2025 р.*	*виконано*
4	*Розділ 1. Термінологія як галузь лінгвістики : теоретичні аспекти*	*вересень 2025 р.*	*виконано*
5	*Розділ 2. Особливості функціонування транспортної лексики та засоби її відтворення в українській мові*	*жовтень 2025 р.*	*виконано*
6	*Висновки*	*листопад 2025 р.*	*виконано*
7	*Оформлення роботи*	*листопад 2025 р.*	*виконано*
8	*Захист роботи*	*грудень 2025 р.*	*виконано*

Студент _____ _____Ковальський М. Я._____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ __ Мацегора І. Л._____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено.
Нормоконтролер_____ ___ **Мацегора І. Л.** _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст магістерської роботи 56 с, 42 джерел

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ – лексика транспортної галузі в польській мові

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ – лексичні одиниці на позначення назв транспорту в польській мові.

МЕТА – визначення специфіки функціонування польських назв транспорту та їх перекладу на українську мову.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі завдання:

- розглянути поняття «термін» в світлі сучасних інтерпретацій;
- розглянути існуючі класифікації термінів;
- окреслити семантичні межі понять «термін», «загальновживана лексика», «термін», «номен» та обрати релевантний термін для лексем в практичній частині роботи;
- запропонувати власний тематичний розподіл транспортної лексики та зіставити польський та український варіанти перекладу;
- розглянути структурні особливості та засоби утворення транспортної лексики.

АКТУАЛЬНІСТЬ роботи полягає в тому, що:

- по-перше, комплексно осмилюється поняття транспортної лексики в світлі сучасних лінгвістичних та перекладознавчих розвідок;
- по-друге, польські назви транспорту є доволі цікавим феноменом;
- по-третє, назви транспорту, зокрема їхній зв’язок із українською мовою є потужним стимулом і до вивчення польської мови, і до подолання мовного міжкультурного бар’єру.

НАУКОВА НОВИЗНА полягає в тому, що ця розвідка є першим кроком у створенні цілісної стереоскопічної картини візії польських назв транспортної лексики, що покликана інтенсифікувати подальші перекладознавчі дослідження.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ – метод суцільної вибірки, метод контент аналізу, лексикографічний метод, метод семантичного аналізу та метод порівняльного аналізу

ГАЛУЗЬ ЗАСТОСУВАННЯ: результати дослідження можуть бути застосовані для розроблення міждисциплінарних навчальних курсів.

СТРУКТУРА РОБОТИ: дослідження складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків, списку використаної літератури.

ПОЛЬСЬКА МОВА, НАЗВИ ТРАНСПОРТУ, ТЕРМІН, ТРАНСПОРТНИЙ НОМЕН, ПЕРЕКЛАД, МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

ABSTRACT

OBJECT OF THE RESEARCH – transport industry vocabulary in the Polish language

SUBJECT OF THE RESEARCH – lexical units denoting transport names in the Polish language.

This research AIMS to determine the specifics of the functioning of Polish transport names and their translation into the Ukrainian language.

To achieve the goal, the following tasks are to be fulfilled:

- to consider the concept of 'term' in the light of contemporary interpretations;
- to consider existing classifications of terms;
- to outline the semantic boundaries of the concepts of 'term', 'common vocabulary', "term", 'nomen' and select a relevant term for lexemes in the practical part of the work;
- to propose our own thematic distribution of transport vocabulary and compare Polish and Ukrainian translation options;
- consider the structural features and means of forming transport vocabulary.

THE RELEVANCE of the work is in the fact that:

- firstly, the concept of transport vocabulary is comprehensively understood in the light of modern linguistic and translation studies;
- secondly, Polish transport names are a rather interesting phenomenon;
- thirdly, transport names, in particular their connection with the Ukrainian language, are a powerful stimulus both for learning Polish and for overcoming the intercultural language barrier.

SCIENTIFIC NOVELTY is in the fact that this study is the first step in creating a comprehensive stereoscopic picture of the vision of Polish names in transport vocabulary, which is intended to intensify further translation studies.

RESEARCH METHODS: comprehensive sampling method, content analysis method, lexicographic method, semantic analysis method, and comparative analysis method.

FIELD OF APPLICATION: the results of the study can be used to develop interdisciplinary training courses.

STRUCTURE OF THE WORK: the study consists of an introduction, two chapters with subchapters, conclusions, and a list of references.

POLISH LANGUAGE, TRANSPORT NAMES, TERM, TRANSPORT NOMENCLATURE, TRANSLATION, INTERCULTURAL COMMUNICATION

ЗМІСТ

ВСТУП…… 7

РОЗДІЛ 1
ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ГАЛУЗЬ ЛІНГВІСТИКИ : ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ…….. 11

1.1 Поняття «термін» в сучасній філології: ключові ознаки та класифікації. Термін, загальновживана лексика та номен: кореляція понять……..... 18

1.2 Переклад термінів транспортної галузі як методологічна проблема. Методологічний алгоритм аналізу термінів…… 27

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ЛЕКСИКИ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ…….. 30

2.1 Класифікація транспортних термінів у польській мові та відтворення їх українською мовою……. 30

2.2 .Структурні особливості транспортних номенів та їхнє відтворення в українській мові. Терміни-запозичення.....……. 42

ВИСНОВКИ……...… 48

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ……... 55

ВСТУП

Одним із важливих аспектів вивчення мови є дослідження її лексичних складників. Саме від розуміння тематичного різноманіття, культурних особливостей того чи іншого шару лексики, зокрема термінології, залежить і вірний переклад того чи іншого лінгвістичного явища, і розуміння тих чи інших мовних реалій, і вірна рецепція співпадіння/неспівпадіння певних граматичних категорій в мові оригіналу і мові перекладу.

Напрочуд актуальним аспектом у дослідженні мови і разом з нею процесів міжкультурної комунікації є багатоаспектне тематичне препарування лексичних здобутків мови, виокремлення певних тенденцій, а також фіксація мовних та культурних феноменів саме в точках перетину - все це є необхідними складовими роботи професійного філолога. Однією із таких тем, яка, на перший погляд здається доволі нескладною з точки зору перекладознавтсва, втім вкрай важливою крізь призму вивчення словотвірних моделей, лексичних запозичень з інших мов, а також з точки зору поповнення мови є саме лексика транспортної галузі, яка складається із загальновживаної лексики, термінів, транспортних номенів, а також інших лексичних складових.

В сучасній лінгвістичній науці поняття «термін» та все, що з ним пов’язано, вже багато часу опиняється в орбіті термінознавства, втім, деякі аспекти все ще є недостатньо вивченими, приміром, співвідношення понять «термін», «загальновживана лексика», «номен», «транспортний номен». Саме кореляція цих понять та їхнє теоретичне осмислення допоможуть чіткіше зрозуміти особливості лексики транспортної галузі, а також надасть механізми її вивчення.

Лексика транспортної галузі, зокрема назви транспорту, все ще не поставали в сучасній науці предметом комплексного аналізу, тож **актуальність** цієї роботи полягає в тому, що в ній:

- по-перше, комплексно осмилюється поняття транспортної лексики в світлі сучасних лінгвістичних та перекладознавчих розвідок;

- по-друге, польські назви транспорту є доволі цікавим феноменом;

- по-третє, назви транспорту, зокрема їхній зв'язок із українською мовою є потужним стимулом і до вивчення польської мови, і до подолання мовного міжкультурного бар'єру.

Об'єкт дослідження – лексика транспортної галузі в польській мові.

Предмет роботи – лексичні одиниці на позначення назв транспорту в польській мові.

Метою роботи є визначення специфіки функціонування польських назв транспорту та їх перекладу на українську мову.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі **завдання:**

- розглянути поняття «термін» в світлі сучасних інтерпретацій;

- розглянути існуючі класифікації термінів;

- окреслити семантичні межі понять «термін», «загальновживана лексика», «термін», «номен» та обрати релевантний термін для лексем в практичній частині роботи;

- запропонувати власний тематичний розподіл транспортної лексики та зіставити польський та український варіанти перекладу;

- розглянути структурні особливості та засоби утворення транспортної лексики;

Дослідження виконано **на матеріалі** сучасних польських джерел («Słownik tematyczny polsko-ukraiński» (2015) під редакцією І. Кононенко, І. Мітник, Е. Васяк [41]; «Українсько-польський словник митно-прикордонних термінів» під редакцією В. Верьовкіна, В. Марущенко (2020) [38], «Wielojęzyczny słownik wizualny... » (1996) [42], «Українсько-польський та польсько-український словник» (2018)[37], під редакцією О. Бобковою та О. Богомоловою, а також польсько-українські онлайн словники такі як Glosbe

[https://uk.glosbe.com/pl/uk][40], Українсько-польський онлайн словник [https://1697.slovaronline.com/][39]. Лексику обиралось зі шпальт журналів, газет, статтєй, новин, медіа, соціальних мереж, наукових робіт, онлайн-видань. В науковій розвідці було також застосовано теоретичні роботи з тематики дослідження, релеватні методологічні праці (І. Кузнєцова [15]).

У роботі було використано такі **методи дослідження**: метод суцільної вибірки та метод контент аналізу. Також після отримання потрібного матеріалу, був підключений лексикографічний метод, що полягав здійснені аналітичних процедур зі словниковими статтями, а також метод семантичного аналізу та порівняльного аналізу в процесі аналізу перекладу лексики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що ця розвідка є першим кроком у створенні цілісної стереоскопічної картини візії польських назв транспортної лексики, що покликана інтенсифікувати подальші перекладознавчі дослідження.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що в ній здійснена спроба знайти адекватний методологічний алгоритм аналізу термінів та запропонувати класифікацію транспортних термінів.

Практичне значення роботи полягає в тому що результати дослідження можуть бути застосовані для розроблення таких навчальних курсів, як «Польська мова», «Українська мова», «Перекладознавство», «Порівняльне мовознавство» та багатьох міждисциплінарних курсів. Матеріали роботи здебільшого будуть цікавими для вчителів-практиків з польської мови.

Структуру роботи зумовлено науковою логікою дослідження, його метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (42 найменування). Загальний обсяг роботи становить 56 сторінок.

РОЗДІЛ І
ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ГАЛУЗЬ ЛІНГВІСТИКИ : ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

1.1 Поняття «термін» в сучасній філології: ключові ознаки та класифікації. Термін, загальновживана лексика та номен: кореляція понять.

Перш ніж аналізувати поняття «термін», варто звернути увагу, що дуже часто воно використовується в синонімічному ряду із такими поняттями лінгвістики як «професійний термін», «професіоналізм», які не є тотожними. Оскільки найменування транспорту, які в цій магістерській роботі є об'єктом аналізу, то цілком правомірно проаналізувати їх як специфічний шар лексики.

Нагадаймо, що вперше поняття «термін» фіксується в німецьких словниках в 1876 році, однак точні передумови його появи все ще є предметом дискусій. Першим, хто аналітично осмислив поняття «термін» був саме Д. Лотте, який свого часу сформував потужну термінологічну школу. Аналітика стосовно поняття «термін» лунала зі сторінок робіт таких дослідників як О. Реформатський, О. Ахманова, В. Лейчик, В. Виноградов, Б. Головін, В. Даніленко та ін. [21, с. 736]. Загальним місцем в роботах науковці є теза про багатоаспектний характер терміну, про різні варіанти його дефініцій, про множинність його лінгвістичних інтерпретацій та підходів до вивчення.

Водночас варто наголосити увагу на той факт, що в багатьох довідкових джерелах саме Д. Лотте вказано як першого дослідника, який вивчав поняття «термін» та «терміносистема». Думається, що в цьому контексті варто акцентувати увагу, що в українській лінгвістичній науці дослідник Г. Канський був першим, хто відрефлектував поняття «термін», проаналізував його багатоаспектну природу та вказав його властивості аж у далекому XVIII столітті [19, с. 47].

Оскільки в нашій роботі йтиметьмся не тільки про найменування транспортних засобів, але й також про терміни, складові частини транспорту та все, що пов’язано із транспортними засобами, тож варто прояснити деякі позиції. Зазначимо, що у лінгвістиці й наразі існують різні підходи до розмежування загальновживаної технічної лексики та власне термінів:

- перший підхід полягає в тому, що одні дослідники схильні ототожнювати ці явища,

- другий підхід полягає в тому, що, на думку вчених, існує різниця між ними.

Розберемо різницю між ними. Так, ***загальновживана лексика*** функціонує у повсякденному мовленні носіїв незалежно від рівня їхньої освіти, професійної діяльності чи соціального статусу. До неї належать слова, пов’язані зі сферою побуту, соціальних взаємин та виробництва. Поряд із нею існують мовні одиниці, характерні для представників певних спеціальностей чи галузей знань — так звані ***професійні терміни*** або ***професіоналізми***. Їхнє використання обмежене професійним середовищем, а поза ним часто виявляється малозрозумілим. У науковій літературі професіоналізми нерідко визначають як неофіційні, розмовні відповідники фахових понять.

Як зазначає О. Селіванова, «професіоналізм - це слово або вислів, які є складниками додаткових лексичних систем, властивих представникам первної галузі виробництва, професії, роду занять. До професіоналізмів відносять специфічні найменування відповідної професійної сфери, емоційно забарвлені відповідники професійних назв» [21, с. 609].

На відміну від професіоналізмів, ***терміни*** мають чітко окреслений набір ознак, що дають підстави виокремлювати їх як самостійну групу спеціалізованої лексики. Вони характеризуються точністю й однозначністю значення, нейтральністю щодо емоційно-експресивного забарвлення, високим рівнем інформативності. Крім того, терміни кодифікуються офіційними стандартами,

закріплюються у словниках, енциклопедіях і довідникових виданнях, що забезпечує їхню нормативність і стабільність у науковому та професійному вжитку.

В сучасній філологічній науці до осмислення поняття «термін» зверталися такі науковці як О. Селіванова [21], А. Д'яков [4], Є. Кротевич [14], Р. Кияк [11], Т. Дячук [5], А. Крижанівська [13], Л. Симоненко [23] та ін.. Наведемо розмисли науковців щодо поняття «термін», які є доволі різними та розглядають термін з багатьох точок зору.

На думку О. Селіванової, «термін - це слово чи сполука, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві, у конкретній галузі знань» [21, с. 736], він є «одиницею мови для спеціальних цілей» [Цит. за 21, с. 736].

Так, А. Д'яков визначає термін як «окреме слово чи утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що означає професійне поняття та призначене для задоволення специфічних потреб спілкування у сфері певної професії» [4, с 10].

Український мовознавець Є. Кротевич вважає, що «термін виражає чітко окреслене поняття в певній галузі науки, техніки або мистецтва і відрізняється від звичайних слів і словосполучень точністю своїх семантичних меж» [14, с. 144].

Терміни, як вважає відомий лінгвіст Р. Кияк, «слова і словосполучення в спеціальних галузях знань і діяльності» [11, с. 67].

Науковець Т. Дячук дає таке визначення поняттю «термін»: «мовний показник (наприклад, слово, сполучення слів, речення, спеціальний символ), що виражає поняття в галузі знань і водночас має інтерпретацію (визначення, пояснення), на яку свідомо орієнтується особа (наприклад, за допомогою спеціальних символів)» [5, с. 50]

На думку Л. Симоненка, «загальні, конкретні або абстрактні поняття певної одиниці знань лексики або теорії спеціальної галузі діяльності. У мові спеціальної галузі використовується як загальне, конкретне або абстрактне поняття» [23, с. 61].

Як вважають Ю. Бражук та Ю. Новіченко, «термін – це одиниця фахової мови, яка позначає поняття певної галузі знань, знаходиться в системних відношеннях із іншими одиницями та виконує когнітивну, номінативну та комунікативну функції в межах цієї галузі» [3, с. 38].

За А. Крижанівською, термін – це слово або словосполучення, що перебуває в системному зв'язку зі словом або словосполученням у певній науковій або технічній галузі й утворює з ним замкнену систему [13, с. 43].

Втім, як пише О. Чайка, термін – це динамічний елемент, який функціонує в живій мові і постійно зазнає змін [31, с. 104].

В зарубіжній лінгвістиці К. Кейджора, під поняттям «термін» пропонує розуміти «лексичну одиницю, що складається з одного або більш ніж одного слова, яке являє собою поняття у межах галузі» [35, с. 9].

Як бачимо власне поняття «термін» має дуже велику кількість інтерпретацій, а також є поняттям динамічним, таким, що швидко розвивається, хоча і має обмежену сферу спілкування. Більшість дослідників вважають, що термін є багатоаспектним явищем в лінгвістиці, а отже має велику кількість йому притаманних ознак, які зібрала та систематизувала О. Селіванова у статті «Термін» у «Лінгвістичній енциклопедії» (2011), а саме:

- «залученість до відповідної системи понять певної галузі;
- системність
- стислість, однозначність, єдність змісту та форми
- конвенційність
- стилістична нейтральність
-незалежність від контексту

- точність та короткість

- інваріантність, тобто відсутність варіантів та синонімів;

- деривативність

- милозвучність

- висока інформативність

- мотивованість» [21, с 736-738]

Про невизначеність природи терміну, незважаючи на доволі чіткі параметри та ознаки зазначає Л. Халіновська: «на думку багатьох учених, ті властивості, які роблять термін терміном (однозначність, точність, номінативність, відсутність емоційності та експресивності), є так чи інакше «неточними і невизначеними», такими, що не дозволяють визначити його класифікаційний характер» [29, с. 67].

Зауважимо, що власне термін не одразу виникає в мові, а спочатку формується в мові, а лише потім фіксується у словнику. Так, цей процес дуже детально описує українська дослідниця В. Завадська:

«- перша стадія – це винайдення терміна або науковцем або групою науковців або фахівцями;

- друга стадія – це співвіднесення з явищем або денотатом, перший етап рецепції терміну фахівцями з можливим коректуванням;

- третя стадія – впровадження шляхом введення його в міжнародні видання; його імплементація;

- четверта стадія – розповсюдження терміну в широкому вжитку. Це відбувається серед користувачів певного продукту. Тут ми можемо спостерігати термінологічну омонімію – «проникнення терміна в інші шари лексики, де він може набути інших значень, втративши своє первісне значення, або ж доповнитися новими семантичними відтінками»)» [6, с. 25].

Про процес створення термінів пишуть і Ю. Бражук, та Ю. Новиченко, які виокремлюють такі етапи формування термінів:

«- етап виникнення (утворення «первинних» термінів);

- етап використання (новостворені терміни входять у вжиток);

- етап випробовування (відбувається фіксація термінів);

- етап уніфікації та стандартизації (проходить експертний відбір, укладання словників і через створення нормативних актів – стандартизація термінів) [3, с. 38].

В контексті нашого дослідження дужа важливим аспектом є прояснення специфіки взаємодії терміна із загальновживаною лексикою. Не можна не звернути увагу на точки зору таких науковців як, приміром, В. Удалов [28] та Р. Річі [36], які вважають за потрібне не розмежовувати поняття «термін» та загальновживане слово, оскільки в мовленні дуже частими є процеси термінологізації, ретермінологізації та детермінологізації.

Нагадаймо, що термінологізація – це «перехід загальновживаного слова чи сполуки до терміносистеми» [21, с. 737]., детермінологізація – «перехід терміну до загальновживаної лексики» [21, с. 737] та ретермінологізація – «перенесення терміну з однієї терміносистеми до іншої при збереженні чи зміні понятійного змісту» [21, с. 737]. В контексті цих процесів, які в сучасній мові є доволі швидкими, в цій роботі ми орієнтуватимемося саме на концепцію В. Удалова та Р. Річі.

Вартим осмислення є також і класифікації поняття «термін», які в цьому розділі подаємо для більш деталізованої візії практичного розділу. Як зазначає сучасна українська науковиця І. Кузнєцова, «залежно від мови джерела розрізняються:

- терміни споконвічні (sensor - датчик);

- запозичені (display- дисплей.);

- гібридні (physical metallurgy - металознавство, covering - антизледеніння)» [15, с. 6-7].

Як зазначає В. Кузнєцова, «загальну класифікацію термінів доцільно проводити виходячи з їхньої морфолого-синтаксичної структури. При цьому звичайно виділяються два основних типи термінів: 1) терміни - слова, 2) терміни-словосполучення» [15, с. 10].

Терміни-слова дослідниця пропонує класифікувати «відповідно до морфемної структури слова:

- Непохідні: model, disc, file, engine, lathe, target;

- Похідні: tuning, computer, iteration, radition, oxidation, treatment, rolling;

- Складні: treatment, amino acid, keyboard, airbus, voltmeter;

- Абревіатури: CAD, CAM, e.m.f.» [15, с. 10].

Терміни-словосполучення як вважає І. Кузнєцова «класифікуються відповідно до типу їхньої структури:

- Прості словосполучення, що складаються, як правило, із двох знаменних слів, одне з яких є головним, стрижневим, а інше залежним, визначальним: unstressed syllable, critical mode, idle time, heat treatment;

- Складні словосполучення, у яких залежні слова визначають різні аспекти значення стрижневого (головного) слова: Perfect tense form if irregular verb, computer- aided design» [15, с. 11].

Ще одну класифікацію за структурними моделями надає Т. Кияк, який пропонує класифікувати терміни на:

- «складені однослівні, з простих основ, за моделями N1+N2 (сполучення іменника з іменником);

- складені однослівні з простих та похідних основ за моделлю (N+Part. I) чи (N+Part. II), або(Adj.+Part. I) чи (Adj.+Part. II).

- складені однослівні терміни з міжнародним компонентом;

- складені терміни з антропонімами» [12, с. 3–5]:

Схожою до попередніх класифікацій, є структурна класифікація Р. Синдеги та О. Іващишиної: - «прості, що складаються з одного слова;

- складні, що складаються з декількох основ;

- терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів;

- терміни-скорочення, абревіатури та акроніми» [22, с. 355].

За структурними моделями надає класифікацію Р. Беррі [33]. Дослідник зауважує, що терміни варто розподіляти на:

- однокомпонентні терміни;

- двокомпонентні терміни (N+N, Adj.+N, V.+N., Adv+N.);

- трикомпонентні конструкції, до складу яких можуть входити прийменники (Adv+Adv+N. та ін.) та багатокомпонентні аналітичні терміни, що мають чотири і більше компонентів.

Для нашого дослідження релевантною є класифікація за походженням, яку надає І. Кузнєцова, оскільки тісна польсько-українська лексична взаємодія, а також доволі потужний вплив англійської мови на формування термінології. Стосовно структурних моделей назв транспорту, то тут будемо використовувати комбінований підхід до вивчення лексичних одиниць.

Власне до уваги також варто взяти і ті функції, які виконують терміни. Розглянемо це питання детальніше. Так, на думку О. Селіванової терміни виконують такі функції:

- номінативну;

- сигніфікативна;

- дефінітивну;

- комунікативна;

- прагматична;

- евристична;

- когнітивна;

- класифікаційна [21, с. 736].

Також до теоретичних постулатів в цій роботі варто віднести те, що фахова мова транспортних засобів є доволі багатоступеневим поняттям. Приміром, в

роботі А. Чубукової міститься доволі цікавий розподіл автомобільної фахової лексики, який може слугувати нам орієнтиром для класифікації назв транспорту. Дослідниця пропонує розрізняти:

- «власне автомобільну термінологію: гальмо – brake, сажовий фільтр – particle filter, домкрат із вбудованою ручкою – jack with integrated crank, денні ходові вогні – daytime running lights, фари дальнього світла – main beam headlamps, буксирування – towing…

- міжгалузеві терміни – терміни, що використовуються у кількох близьких або віддалених галузях науково-технічної діяльності людини:

– комп'ютерні: екран дисплея – display screen, кнопки керування – control buttons, меню налаштувань – settings menus, програми – applications, порт USB – port USB, накопичувач – memory stick, циферблат – dial, головне меню – main menu

– фізичні: тиск – pressure, середня швидкість – avarage speed, тахометр – rev counter, кут нахилу – angle, боковий вітер – side wind…

– радіотехнічні: сигнал – alert, з'єднувач синхронізації; пульт дистанційного керування – remote controle, роз'єм – socket, акумулятор – battery, голосові команди – voice commands…

- пласт загальновживаної лексики: сервіс – service, особисті налаштування – personalisation-configuration, сигналізація – alarm, несправність – malfunction, регулювання – settings, кріплення – locking, встановлення – refitting, знімання – removing, фільтр – filter…» [32, с. 12-13]

- «терміноїди – спеціальні слова, що називають так звані натуральні поняття, тобто ті, що недостатньо сформовані, їх неоднозначно розуміють, і вони не мають чітких меж і дефініцій:

– професіоналізми – це напівофіційні стилістично марковані мовні одиниці (слова або словосполучення), уживані у професійному мовленні вузьким колом фахівців на позначення відомого поняття: задній хід – reverse gear, програми

«Спорт» і «Сніг» - sport and snow programmes, система «Зупинка і пуск» - Stop & Start, режим «Пуск» - START mode, обмежувач швидкості – speed limiter;

– номени – позначають «серійні марки машин, приладів, підприємств, організацій, конструкцій, марки матеріалів та виробів»: Toyota, КрАЗ, Богдан, Електротранс, Hyundai, Volkswagen» [Цит. за 32, с. 13].

Як бачимо, загальновживана лексика та термінологія в концепції А. Чубукової виокремлюються як окремі пласти лексики. Зауважимо, що формування термінологічного апарату відбувається шляхом термінологізації, яка, як було вже сказано в цьому підрозділі має декілька стадій формування. Також не варто забувати про процеси детермінологізації та ретермінологізації, які є своєрідним каталізатором у становленні мови.

В класифікації А. Чубукової нас цікавить момент, який останнім часом зацікавлює науковців – це кореляція понять «загальновживана лексика», «термін» та «номен». І оскільки весь пласт лексики, який буде розглядатися в другому (дослідницькому) розділі цієї роботи можна класифікувати саме у такий спосіб, то доцільним буде принаймні пунктирно окреслити термінологічні межі цих понять. Зазначимо, що межа між терміном, номеном або ж загальновживаною лексикою є доволі умовною, а отже проблема розмежування цих понять є вкрай важливою для виконання задач нашого дослідження.

В цьому контексті доречним буде звернутися до наукового доробку в цій галузі, який репрезентує вітчизняна дослідниця Н. Нікуліна. У своїй статті вона підкреслює доволі потужу тенденцію до вивчення цього поняття, а точніше інтенсифікацію наукової думки, які проявилася у роботах таких дослідників як Т. Кияк, Ж. Красножан, Т. Луковенко, Б. Михайлишин, Т. Михайлова, О. Павлова, С. Руденко, О. Селіванова, С. Стасевський, Л. Туровська, Н. Цимбал [Цит за 17, с. 57].

На її думку, «номени є не тільки другим за значущістю різновидом спеціальної лексичної одиниці термінологічної системи, а й суттєвою складовою

наукового стилю» [17, с. 60-61]. Таким чином, бачимо, що поняття «номен» входить в термінологічну систему, коли як в дослідженні Ю. Бражук та Ю. Новіченко «процес термінологічної номінації є вторинним по відношенню до загальної номінації. Термінологія фахової мови має ієрархічну будову, у якій кожна терміносистема підпорядкована іншій» [3, с. 38].

Думається, що в такому контексті варто озброїтися дослідницьким імперативом Н. Нікуліної, яка пропонує дуже цікавий термін як «технічний номен», тобто «спеціальна ідентифікаційна одиниця термінологічної системи, що називає конкретний одиничний об'єкт, конкретний зразок чи серію предметів масового виробництва й репрезентує номенклатуру певної галузі науково-технічних знань» [17, с. 175].

Приміром, дуже цікаву класифікацію надає Л. Халіновська. Дослідниця надає такі різновиди номенів:

- номени на основі патронімічних назв різних серій перших аеропланів: «Полтарпов», «Фарман» та ін.;

- номени, що походять від міфологічних імен: «Антей», «Аполон»;

- номени, що походять від фольклорних персонажів: «Ілля Муромець»;

- номени відтопонімічного похождення «Прип'ятъ»;

- номенклатурні назви «Орттоптер», «Коник-горбоконик» та ін.» [Цит.за 30, с. 175].

Як бачимо, поняття «термін» та «номен», а також похідне від цього «технічний номен» мають точки перетину, а отже допомагають створити цілісну картину рецепції тієї чи іншої терміносистеми. У випадку із назвами транспорту, які зазначено в назві цієї магістерської роботи аналізовані в дослідницькій частині явища включатимуть в себе не тільки суто назви, але й деталі, технічні складові, тобто все, що пов'язано із транспортною тематикою.

До дискусії про розмежування понять «термін» та «номен» долучається і О. Селіванова, яка пише, що «термінознавці ставлять питання про розмежування

термінів та номенів: одні дослідники вважають, що таке розмежування можливе лише в теоретичному ракурсі, інші заперечують іхній поділ» [21, с. 737]

Цікаву думку з приводу характеристики технічних номенів, а точніше - транспортних номенів висловлює Н. Нікуліна, яка пише, що «функціонування транспортних номенів з емоційно-оцінною конотацією в дописах блогерів є соціальною характеристикою епохи, відображає фізичний та психічний комфорт/дискомфорт громадян під час перевезень» [30, с. 177]. Таким чином в нашій роботі ми розглядатимемо не тільки номени, але й транспортну лексику з емоційно-оцінним компонентом.

Також одним із потужних методологічних орієнтирів вивчення поняття «термін» є спостереження дослідниць О. Чайки та Ю. Закатей, які пропонують «створення цифрових баз даних – терміносистем відповідних мов, що уможливить спрощену роботу перекладача/викладача/носія мови чи експерта при роботі з термінами конкретної вузько визначеної сфери знань» [34, с. 107].

Таким чином, огляд дослідницької аналітики продемонстрував, що рецепція поняття «термін» в сучасній філологічній науці є доволі широкою та розгалуженою. На сьогоднішній час, попри велику кількість наукових праць, немає єдиного уніфікованого поняття «термін», оскільки існує чимало його інтерпретацій, версій та дослідницьких візій. Та ж сама ситуація і з критеріями відбору термінів, і з його функціональною складовою, оскільки раніше термін сприймався як статичне явище, а на сьогодні завдяки швидкому та потужному розвиткові технологій, він постає як явище динамічне.

В контексті нашого дослідження важливим є те, що все ще триває дискусія стосовно демаркації понять «термін», «номен», «технічний номен», «транспортний номен» та «загальновживана лексика», які є ключовими для нашого дослідження. Думається, що більш релевантним позначенням для тієї лексики, яка аналізуватиметься в дослідницькому розділі роботи, буде «транспортний номен», який функціонує і в текстах, і в словниках, і в

медіатекстах та який є найбільш близьким до процесів міжкультурної комунікації, а також є доволі цікавим з точки зору перекладознавчих студій.

1.2 Переклад термінів транспортної галузі як методологічна проблема. Методологічний алгоритм аналізу термінів.

Однією із нагальних проблем сучасного перекладознавства є стандартизація термінів, а також створення спеціалізованих словників для того, щоб полегшити спілкування між фахівцями. Якщо у фокус наукової уваги потрапляє лексика транспортної галузі, то тут ми маємо також задачі для виконання, а також проблему вибору методологічного інструментарію. Як зазначають дослідники, проблема полягає у «розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій» [8, с. 189].

В контексті перекладу польської лексики на транспортну тематику, варто завжди пам'ятати, що українська мова має в своєму арсеналі чимало полонізмів. На цю тему доволі слушно висловлювалась В. Піддубна, яка запропонувала власну класифікацію полонізмів:

«II.3.4. Транспорт. II.3.4.1. Транспортні засоби і їх частини:

-бри́чка 'легкий візок' (bryczka), зворо́тниця 'стрілка (на залізниці)' (zwrotnica), моторо́вий 'вагоновод' (motorowy), паровéць 'пароплав' (parowiec), по́клад 'палуба; борт' (pokład), по́тяг 'поїзд' (pociąg), х(ф)урма́нка 'фура' (furmanka).

II.3.4.2. Шляхи: вторува́ти 'прокласти шлях' (utorować), тор 'дорога, колія' (tor), торува́ти 'прокладати шлях' (torować).

II.3.4.3. Подорож: вандрі́вка 'подорож' (wędrówka), вандрува́ти 'подорожувати' (wędrować), двірець 'вокзал' (dworzec), за́йда 'рід великої торби' (zajda), по́бит 'перебування' (pobyt), тлу́мок 'клунок' (tłumek).

II.3.5. Пошта, телеграф, телефон: абонува́ння ‘передплата’ (abonowanie), адресо́вий ‘який надає інформацію про адреси’ (adresowy), заадресува́ти ‘адресувати’ (zaadresować), пере́сы́лка ‘передавати, пересилати; поштове відправлення’ (przesyłka)» [20, стр. 95].

Тож подібність польської та української мов може створювати проблему так званих «хибних друзів перекладача», які є доволі розповсюдженими в польській мові. Таким чином, щоб уникнути подібних помилок, перекладачеві варто звертатися до мультилінгвальних словників. Прикладом такого мультилінгвального словника є «Ilustrowany słownik samochodowy 6-językach polski, francuski, angielski, niemiecki, włoski….», в якому можна знайти такі термінологічні групи як:

- «pojazdy;
- silnik;
- napęd;
- podwozie;
- nadwozie;
- wyposażenie elektryczne;
- elementy znormalizowane;
- użytkowanie i utrzymanie». [Цит. за 26, с. 113-114].

Доволі цікавий алгоритм аналізу лексики пропонує український дослідник О. Тищенко, який у свої публікації використовує описовий, зіставний, структурний, трансформаційний та почасти когнітивний методи, а також компонентний методи аналізу термінів. Як зазначає сам автор, в процесі аналізу лексики з цього словника «маємо намір окреслити напрямки зіставно-типологічного аналізу міжмовних перекладних термінологічних еквівалентів (різних за своєю будовою термінів та термінологічних сполук і в різних мовах) з точки зору їхньої номінативної, граматичної і семантичної структури, зокрема й внутрішньої форми терміна. Прояснити на цьому підґрунті особливості

морфологічної і семантичної деривації автотранспортних термінів (зрушення в процесі семантичного розвитку, метафоризацію, інші системні лексико-семантичні зв'язки, зокрема й факти синонімії термінів), наявні між ними відмінності у зіставлюваних номенклатурах» [Цит. за Тимченко, с. 114-115].

Думається, що запропоновані методи та алгоритм дослідження можуть бути релевантними і до нашої роботи, оскільки вони є вже апробованим, а також витримали певний час. В нашій роботи ми також будемо брати для аналізу словники, а також медіатексти, зокрема визначаючи емоційну сторону «транспортного номена», який є доволі репрезентативним явищем в процесі міжкультурної комунікації.

Окреслимо також і інші аспекти перекладу термінів, які є важливими та релевантними до дослідницької частини нашої роботи. Практичні поради для перекладачів знаходимо у посібнику І. Мацегори, І. Павленко, К. Тарасенко «Теорія та історія перекладу» [16]. Як вельми слушно зазначають автори, сама процедура знаходження відповідності може виглядати по-різному, і тут розмежовуються три варіанти перекладацьких дій (або, відповідно, три різні прийоми):

- «перекладач бере готову відповідність, не маючи вибору;

- перекладач робить вибір з кількох варіантів;

- перекладач породжує власну відповідність в рамках закономірностей мови». [16, с. 69-70].

Також при перекладі термінів транспортної галузі використовують і загальні методи перекладу.

- ***використання лексичного еквівалента***. Відсутність д возначності або інших інтерпретацій в цьому випадку є таким собі «must have» для перекладача. Як відзначають дослідники О. Тищенко, С. Юхимець та К. Фоміна, саме цей засіб перекладу є найбільш популярним і складає 74% [27, с. 131]. Орієнтиром для перекладача в цьому випадку буде саме термінлогічний словник, а краще

багатомовний ілюстрований словник на кшталт «*Ilustrowany słownik samochodowy 6-językach polski, francuski, angielski, niemiecki, włoski….*».

- ***транскодування***. Здебільшого транскодування використовується, коли неможливо знайти відповідник або йдеться про запозичені з англійської, грецької або латини, що, звісно, стандартизує термін. Перекладач мусить впевнитися, чи немає відповідника, а потім використовувати:

- транслітерацію *processor – процесор, laser – лазер;*

- транскрипція *file – файл; user – юзер;*

- змішане транскодування (транскрипція+транслітерація) *interface – інтерфейс;*

- адаптоване транскодування (адаптація під норми мови перекладу*) profile – профіль.*

Якщо брати статистичні дані та стверджувати про продуктивність транскодування, то як вважає І. Борщ, у 14% випадків серед усих засобів перекладу використовується саме транскодування [2, с. 177].

- ***калькування***. Це переклад складових частин терміну за допомогою лексичних відповідностей: *website* – веб-сайт, *automated system* – автоматизована система. Статистика засвідчує, що у 5% випадків серед усих засобів перекладу використовується саме калькування [2, с. 177].

- ***експлікація*** або ***описовий переклад***. Цей прийом використовують перекладачі, коли термін потребує додаткових пояснень. Зауважимо, що до нього висуваються певні вимоги. Як пишуть Н. Абабілова та В. Білокамінська, описовий переклад має відповідати таким критеріям:

- переклад повинний точно відбивати основний зміст позначеного неологізмом поняття;

- опис не повинний бути надто докладним;

- синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною. [1, с. 127].

Думається, що до цього переліку можна також додати і фахову обізнаність перекладача, і його ерудицію, і його здатність передати мову оригіналу, використовуючи певні перекладацькі прийоми. Тут можна говорити про наявність так званих «фонових знань», тобто «один із ключових термінів когнітивної лінгвістики, який використовують під час обговорення екстралінгвістичних аспектів комунікаційного процесу» [16, с. 87].

Так Т. А. ван Дейк класифікує їх таким чином:

- знання про особливості комунікативних ситуацій;

- знання, отримані з попередніх мовних актів;

- знання про характер взаємодії, що відбувається, і структурі попередньої комунікативної ситуації;

- знання загального характеру про взаємодію й правила.

- інші різновиди загальних знань про світ [цит. за : 7, с. 52]. Класифікація, розроблена Б. Хазлет, налічує такі групи:

- «повсякденні знання», або наївна картина світу;

- культурні знання, тісно пов'язані із цінностями рідної культури;

- знання про правила взаємодії в ситуації спілкування;

- лінгвістичні знання (мовна компетенція) [цит. за : 7, с. 52].

Як цілком слушно підкреслюють К. Тарасенко та А. Тименко саме «особистість перекладача, зокрема його здатність аналізувати «дух та букву перекладу» ще довгий час буде вирішальною в процесі створення вдалого перекладацького продукту» [25, с. 82].

Про переклад медіатексту та сферу обізнаності перекладача зазначають К. Тарасенко та В. Білошапка, «сфера його компетенції значно ширша – він має бути обізнаним в різних сферах життя та буття, враховувати і колорит медіатексту, і мовну специфіку, і фактор інтертекстуальності, і його жанрово-стильові особливості» [24, с. 144-145].

Загальновідомо також, що в процесі перекладу термінів можна використовувати ***лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації***, такі як, приміром, ***конкретизація*** та ***генералізація***. Нагадаймо, що «конкретизація – лексична трансформація, внаслідок якої слово або термін ширшої семантики в оригіналі замінюється словом або терміном більш вузької семантики» [10, с. 300], а генералізація – навпаки, коли «трансформація, внаслідок якої слово із вужчим значенням замінюється словом із біль ширшим значенням» [10, с. 306].

Також варто зазначити, що в процесі перекладу можуть виникати і певні труднощі. Одним із прикладів – це переклад словосполучень, яке може викликати певні проблеми. Їхнє вирішення пропонує В. Карабан, який пише про орієнтир для перекладача, який має звертати увагу на наступні фактори, якими обґрунтовується вибір способу перекладу:

-*« логіко-предметним* (він пов'язаний із існуючою системою понять у сфері науки або техніки в країні мови перекладу);

- *термінологічним*, що пов'язаний з наявністю складеної терміносистеми в мові перекладу;

- *власне лінгвістичним* (в залежності від структури мови перекладу і від відношення до запозичень та інтернаціоналізмів віддається перевага тому чи іншому способу перекладу);

- *нормативності*, що пов'язаний з наявністю документів, в яких зафіксовані обов'язкові або рекомендовані для використання терміни: термінологічні стандарти, підручники та навчальні посібники, нормативні словники;

- *стилістичним* (вибір того або іншого варіанту перекладу терміну визначається стилем та жанром тексту, що перекладається)» [9, с. 164].

Також до труднощів перекладу відносять такі фактори як:

- «відсутність спільної духовної основи між двох культур;

- відмінні стосунки між людьми;

- екзотичні реалії;

- велика граматична відстань між мовою джерелом та мовою перекладу;

- відмінні принципи побудови літературного твору;

-алюзії та абревіатури [16, с. 85-86].

Якщо йдеться про переклад англомовних термінів, що часто трапляються в термінологічних текстах та словниках з польської мови, то тут маємо також певні ускладнення. Дуже розповсюдженим в англійській мові є явище полісемії, приміром, лексема field, яка має дуже багато значень, такі як поле, луг, великий простір, сфера діяльності, поле дії, спортивний майданчик та ін. може викликати певні труднощі при перекладі таких словосполучень як *«diamond-field», «field theory», «magnetic field», «field hockey», «to leave the field».*

Також дуже часто зустрічається омонімія, тобто такі лексеми як *breakthrough, conception, creation, design, initiation, instauration,introduction, invention, novelty, originality та ін.* можуть викликати труднощі, які повязані саме з конотацією чи контекстом слова.

Явище метафоризації є також доволі цікавим з точки зору перекладу. Так, лексема *flooding* в технічній мові перекладається як потік, а в сфері інфотехнологій вже означає безглуздий потік інформації.

Процес «англійщення» терміносистеми польської мови є процесом активної глобалізації, стандартизації, уніфікації, а також продуктом міжкультурної комунікації, яка презентує різні картини світу.

Таким чином, відкритість терміна, його спроможність взаємодіяти із різними терміносистемами, а також багатокомпонентність, здатність метафоризуватися, орієнтацію на полісемію, омонімію, а також розмитість семантичних меж - все це є тими факторами, на які моє звертати увагу перекладач. Запропоновані в цьому розділі дослідницькі алгоритми та методологічні орієнтири стануть тим дороговказом, на який ми будемо орієнтуватися в дослідницькому розділі цієї магістерської роботи. Звичайно,

методологічні орієнтири, а також теоретичні постулати мають неабияке велике значення у роботі перекладача, але також вирішальну роль відіграють його «фонові знання», а також фактор майстерності та перекладацької інтуїції.

РОЗДІЛ ІІ
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ЛЕКСИКИ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

2.1 Класифікація транспортних термінів у польській мові та відтворення їх українською мовою

Порівняльний аналіз транспортних термінів неможливий без класифікації термінології за тематичним критерієм. Він значно полегшить роботу з порівняльного аналізу транспортної лексики та надаватиме нам загальну візію транспортної термінології, яка є необхідною для аналізу. Нагадаймо, що в цій магістерській роботі ми будемо послуговуватися терміном «транспортний номен», яке було ретельно проаналізовано в теоретичній частині роботи.

Вибірка складає близько 100 термінів та терміносполучень, які дотичні до тематики, оскільки дуже цікавим є прослідкувати специфіку функціонування того чи іншого транспортного номена, зокрема чи збережеться власне його номінативна функція, чи може він метафоризуватися. Також цей підхід дозволить комплексно розглянути проблему функціонування транспортних номенів в польській мові.

В цьому розділі магістерської роботи матеріалом для аналізу стали сучасні спеціалізовані словники з польської мови, а саме «*Słownik tematyczny polsko-ukraiński*» (2015) під редакцією І. Кононенко, І. Мітник, Е. Васяк [41]; «*Українсько-польський словник митно-прикордонних термінів*» під редакцією В. Верьовкіна, В. Марущенко (2020) [38], «*Wielojęzyczny słownik wizualny...* » (1996) [42], «*Українсько-польський та польсько-український словник»* (2018)[37], під редакцією О. Бобковою та О. Богомоловою, а також польсько-українські онлайн словники такі як *Glosbe* [https://uk.glosbe.com/pl/uk][40], Українсько-польський онлайн словник [https://1697.slovaronline.com/]39] – всі вони

представлені в джерелах ілюстративного матеріалу в цій роботі і в подальшому приклади для демонстрації тих або інших явищ будемо брати саме з цих словників [37; 38; 39; 40; 41;42].

Вибір саме термінологічних словників зумовлений тим, що саме упорядкований та відредагований словник стане в нагоді тим, хто підпорядковує та стандартизує термінологію, а також саме словник надає прямі відповідники та слугує дороговказом перекладачам і фахівцям орієнтуватися в галузевій лексиці обох мов (польської та української)

Тематичний огляд транспортних номенів дозволяє виокремити такі лексичні групи:

1) ***Група загальних термінів на позначення транспорту***:

- «*infrastruktura transportowa* — транспортна інфраструктура
- *transport lotniczy* – авіаперевезення;
-*transport morski* – морські перевезення;
-*transport kolejowy* – залізничні перевезення;
- *transport drogowy* – автомобільні перевезення;
- *transport międzynarodowy* – міжнародні перевезення;
- *transport krajowy* – внутрішні перевезення
- *transport publiczny* – громадський транспорт
- *środek transportu* – засіб транспорту
- *transport czarterowy* – чартерний транспорт.
- *transport kontenerowy* – перевезення у контейнері
- *transport (przewóz) w cysternach* – перевезення в цистернах
- *transport lądowy* – сухопутний транспорт
- *transport wodny* – водний транспорт»[37; 38; 39; 40; 41;42].

Як бачимо, ця група транспорту включає в себе не тільки перевезення пасажирів, але й перевезення вантажу. Зазначимо, що більшість транспортних номенів в групі складаються із конструкції за англомовною моделлю N+Adj., або

польською термінологією *Rzechownik+Przymiotmik*, тоді як в українській мові - це *прикметник+іменник*. Щодо відтворення їх в українській мові, то це або відпоівдник (лексичний еквівалент), чи калькування, тобто труднощі перекладу відсутні.

2) Група автомобільного та автобусного транспорту

- *samochód osobowy* — легковий автомобіль
- *samochód ciężarowy* — вантажний автомобіль
- autobus bezpośredni – прямий автобус;
- autobus dalekobieżny – автобус далéкого прямува́ння (слі́дування);
- autobus międzymiastowy – міжміський автобус;
- autobus podmiejski – приміський автобус;
- autobus pośpieszny – швидкісний автобус, експре́с;
- autobus rejsowy – ре́йсовий автобус;
- autokar - туристичний автобус
- microbus – міні-бусик» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Як бачимо, ця група транспорту включає в себе різновиди автомобілів та види автобусів в польській мові. Зазначимо, що більшість транспортних номенів в групі складаються із конструкції за англомовною моделлю N+Adj., або польською термінологією *Rzechownik+Przymiotmik*, тоді як в українській мові - це *прикметник+іменник*. Щодо відтворення їх в українській мові, то це або відповідник (лексичний еквівалент), чи калькування, тобто труднощі перекладу відсутні.

3) Група залізничного та колейового транспорту

- «*metro* – метро;
- *trolejbus* – тролейбус;
- *tramwaj* – трамвай;
- *kolejka elektryczna* – електричка;
- *lokomotywa* – локомотив

- *pociąg* – поїзд;

- *pociąg bezpośredni* –прямий потяг;

- *pociąg dalekobieżny* – потяг далéкого прямувáння;

- *pociąg ekspresowy* – експрéс-потяг;

- *pociąg osobowy* – пасажирський потяг;

- *pociąg podmiejski* – приміський потяг;

- *pociąg pośpieszny* – швидкісний потяг;

- *pociąg relacji międzynarodowej* –потяг міжнарóдного сполучення;

- *wagon* – вагон» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Як бачимо, ця група транспорту включає в себе залізничний та колейовий транспорт в польській мові. Зауважимо, що більшість транспортних номенів в групі складаються із конструкції за англомовною моделлю N+Adj., або польською термінологією *Rzechownik+Przymiotmik*, тоді як в українській мові - це *прикметник+іменник*. Щодо відтворення їх в українській мові, то ця термінологія перекладається або відповідником (лексичний еквівалент), чи калькуванням, тобто труднощі перекладу відсутні.

4) Група повітряного транспорту

-« hydroplan –гідропла́н;

- samolot –літа́к;

- samolot liniowy –ла́йнер;

- samolot odrzutowy – реактивний літа́к

- samolot pasażerski –пасажирський літа́к

- samolot transportowy –тра́нспортний літа́к

- śmigłowiec, helikopter –вертолíт, гелікоптéр» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Як бачимо, ця група транспорту включає в себе групу повітряного транспорту в польській мові. Зазначимо, що більшість транспортних номенів в групі складаються із конструкції за англомовною моделлю N+Adj., або польською термінологією *Rzechownik+Przymiotmik*, тоді як в українській мові -

це *прикметник+іменник*. Щодо відтворення їх в українській мові, то варто використовувати або відповідник (лексичний еквівалент), або калькування, а отже труднощі перекладу відсутні.

5) Група водного транспорту

- «barka - ба́ржа;
- holownik- буксир;
- statek – суднó;
- statek motorowy - теплохíд;
- statek parowy - паропла́в;
- statek handlowy - торгівéльне судно
- statek morski - морськéсудно
- statek pasażerski –пасажирське судно
- statek ratowniczy –рятува́льне судно
- statek rybacki –риболóвне судно
- statek rzeczny –річковéсудно
- wodolot –суднó на підвóдних крилах, метеóр;
- łódź – чóвен;
- łódź motorowa –мотóрний човен;
- łódź ratunkowa - рятівна́ шлюпка» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Як бачимо, ця група транспорту включає в себе водну групу транспорту в польській мові. Зазначимо, що більшість транспортних номенів в групі складаються із конструкції за англомовною моделлю N+Adj., або польською термінологією *Rzechownik+Przymiotmik*, тоді як в українській мові - це *прикметник+іменник*. Щодо відтворення їх в українській мові, то використовується або відповідник (лексичний еквівалент), або калькування, тобто труднощі перекладу відсутні.

Таким чином, саме розподіл за тематичним критерієм базових транспортних номенів дає підстави стверджувати, що більшість з них створено

за англомовоною моделлю N+Adj., або польською термінологією *Rzechownik+Przymiotmik.* Українською мовою ці словосполучення передаються за допомогою прикметника+іменника, тобто йдеться про перестановку складових слів терміносполучення. Всі ці номени виконують номінативну функцію, тобто називають предмет та ідентифікують його. Вони використовуються як в словникових, так і в довідникових джерелах та не викликають труднощів перекладу, оскільки йдеться про номіналізацію, а не про метафоризацію або інші образні вияви терміносистеми. Зазвичай ці термінологічні словосполучення перекладаються лексичним відповідником, або калькуванням.

Важливим для розуміння словотворчих процесів та потенціальних можливостей термінів є розуміння їхньої структури, а отже способів творення та водночас походження (генезису), оскільки від цього залежатиме і спосіб їхнього перекладу, і особливості їхнього вживання в польській мові. Порівняльний аналіз цих термінів із українськими відповідниками або варіантами перекладу значно розширить наші уявлення про особливості польської транспортної термінології.

2.2 Структурні особливості транспортних номенів та їхнє відтворення в українській мові. Терміни-запозичення.

В теоретичному розділі роботи було представлено декілька класифікацій термінів. Як вже було зазначено, релевантними до нашого дослідження з огляду на його тематичний аспект, словотвірний потенціал, а також здатність взаємодіяти з іншими мовами, є концепції вітчизняної термінознавиці І. Кузнєцової та зарубіжного дослідника Р. Беррі.

Нагадаймо, що існує класифікація термінів за Р. Беррі [33], який пропонує розділяти терміни на:

- однокомпонентні терміни;

- двокомпонентні терміни (N+N, Adj.+N, V.+N., Adv+N.);

- трикомпонентні конструкції, до складу яких можуть входити прийменники (Adv+Adv+N. та ін.) та багатокомпонентні аналітичні терміни, що мають чотири і більше компонентів.

Якщо проаналізувати ці класифікації в контексті нашого дослідження, то можна виокремити такі групи термінів:

1) *однокомпонентні терміни:*

- «*barka* - ба́ржа;

- *holownik*- буксир;

- *statek* – суднó;

- *hydroplan* –гідропла́н;

- *samolot* –літа́к;

- *metro* – метро;

- *trolejbus* – тролейбус;

- *tramwaj* – трамвай;

- *lokomotywa* – локомотив;

- *pociąg* – поїзд» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Ці терміни мають прямі відповідники в українській мові та не викликають труднощів при перекладі. Єдиною із розбіжностей можна вказати граматичне неспівпадіння лексеми *lokomotywa* в польській та українській мовах. В польській мові цей термін має жіночий рід, а відповідно відмінну систему відмінку, тоді як в українській мові він перекладається іменником чоловічого роду.

Проведемо паралель між термінологією та загальновживаною лексикою: такі випадки неспівпадіння роду в польській та українській мовах не є поодинокими. Так, в польській мові лексеми *mężczyzna, tata, kolega, sędzia, wojewoda, poeta, artysta, noblista, medalista, dentysta, okulista, pianista, ekonomista, dyplomata, internauta, tenisista, hokeista, gitarzysta, rowerzysta, turysta, znawca, odkrywca, wychowawca, wykładowca, zastępca, sprzedawca, kierowca* є жіночого

роду та вживаються відповідно до граматичних правил жіночого роду, тоді як в українській мові ці слова належать до чоловічого роду. Діаметрально протилежна ситуація із іменниками *problem, program, dylemat, poemat, paradygmat*, які в польській мові чоловічого роду, але в українській мові – жіночого. Відповідною є і система відмінювання таких іменників.

2) *двокомпонентні терміни*

- «statek motorowy - теплохíд;
- statek parowy - пароплáв;
- statek handlowy - торгівéльне судно
- statek morski - морськéе судно
- statek pasażerski –пасажирське судно
- statek ratowniczy –рятувáльне судно
- statek rybacki –риболóвне судно
- statek rzeczny –річковé судно
- autobus bezpośredni – прямий автобус;
- autobus dalekobieżny – автобус далéкого прямувáння (слíдування);
- autobus międzymiastowy – міжміський автобус;
- autobus podmiejski – приміський автобус;
- autobus pośpieszny – швидкісний автобус, експрéс;
- autobus rejsowy – рéйсовий автобус;
- samolot liniowy –лáйнер;
- samolot odrzutowy – реактивний літáк;
- samolot pasażerski –пасажирський літáк;
- samolot transportowy –трáнспортний літáк» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Ця група двокомпонентних термінів складається із конструкції N+Adj., або польською термінологією *Rzechownik+Przymiotmik*, тоді як в українській мові - це *прикметник+іменник*. Зазначимо, що формальною прикметою прикметника вважаємо закінчення і або у, оскільки більшість термінів належать до чоловічого

роду. Можемо також говорити і про розширені вирази із використанням 2 бо більше прикметників, в такому випадку йдеться про потенційні можливості семантичного «розкриття» термінів та про те, що з двох компонентного терміну можна легко зробити три- або багатокомпонентний термін.

3) багатокомпонентні терміни. В цьому випадку можна виокремити такі словотвірні моделі (здебільшого трикомпонентні):

- Іменник+Прикметник з Основою на-о- + Прикметник:

- «samochód dostawczo-osobowy - вантажно-пасажирський автомобіль;
- samolot pasażersko-towarowy -пасажирсько-вантажний літак;
- statek pasażersko-promowy-пасажирсько-поромне судно;
- wóz strażacko-ratunkowy -пожежно-рятувальний автомобіль;
- pojazd gąsienicowo-kołowy (гусенично-колісна машина)» [X-X].

- Іменник+Прикметник з основою на-по- + Прикметник:

- «pojazd elektryczno-spalinowy- електрокомбінований автомобіль;
- hulajnoga elektryczno-składana - електрично-складна самокатка;
- pociąg elektryczno-dieslowy - електродизельний потяг;
- rower elektryczno-miejski - електрично-міський велосипед;
- skuter wodno-lądowy-водно-сухопутний скутер)
- wagon sypialno-restauracyjny-спальний-ресторанний вагон)» [37; 38; 39; 40; 41;42].

- Іменник+Прикметник з основою на -owo- + Прикметник:

- «dron transportowo-monitoringowy-транспортно-моніторинговий дрон;
- lokomotywa manewrowo-liniowa- маневрово-лінійний локомотив;
- samochód terenowo-miejski- позашляховик-міський;
- łódź motorowo-żaglowa -моторно-вітрильний човен;
- ambulans transportowo-reanimacyjny -транспортно-реанімаційна швидка» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Також можна виокремити семантичні категорії компонентів, які допомагають при визначенні значення того чи іншого терміна та поглиблюють наші уявлення про термінологію взагалі:

- за призначенням: dostawczo-osobowy, pasażersko-towarowy;
- за типом двигуна: elektryczno-spalinowy, motorowo-żaglowa;
- за середовищем: wodno-lądowy, terenowo-miejski;
- за функціями: strażacko-ratunkowy, transportowo-reanimacyjny;
- за технологіями: autonomiczno-elektryczny, elektryczno-składana [37; 38; 39; 40; 41;42].

Принагідно зауважимо, що переклад українською мовою відбувається за допомогою таких же двокомпонентних прикметникових конструкцій або ж за допомогою описового способу. Проаналізовані багатокомпонентні терміни демонструють тенденцію до створення точних, специфічних назв, що відображають складність та гібридність сучасних транспортних засобів.

Стосовно іншої класифікації термінів та визначення їхньої структури, то варто нагадати, що І. Кузнєцова пропонує класифікувати терміни-слова «відповідно до морфемної структури слова:

- Непохідні: model, disc, file, engine, lathe, target;
- Похідні: tuning, computer, iteration, radition, oxidation, treatment, rolling;
- Складні: treatment, amino acid, keyboard, airbus, voltmeter;
- Абревіатури: CAD, CAM, e.m.f.» [15, с. 10].

Терміни-словосполучення як вважає І. Кузнєцова «класифікуються відповідно до типу їхньої структури:

- Прості словосполучення, що складаються, як правило, із двох знаменних слів, одне з яких є головним, стрижневим, а інше залежним, визначальним: unstressed syllable, critical mode, idle time, heat treatment;

- Складні словосполучення, у яких залежні слова визначають різні аспекти значення стрижневого (головного) слова: Perfect tense form if irregular verb, computer- aided design». [15, с. 11].

Якщо застосувати концепцію І. Кузнєцової до нашої терміносистеми транспорту, то маємо:

- прості словосполучення:

- «statek rybacki –риболóвне судно;

- statek rzeczny –річковé судно;

- autobus bezpośredni – прямий автобус;

- autobus dalekobieżny – автобус далéкого прямува́ння (слíдування);

- autobus międzymiastowy – міжміський автобус;

- autobus podmiejski – приміський автобус;

- autobus pośpieszny – швидкісний автобус, експрéс» [37; 38; 39; 40; 41;42].

В свою чергу прості словополучення можна розподілити на такі дві категорії:

Прості (непохідні): «bus, tramwaj, metro»; [37; 38; 39; 40; 41;42].

Похідні: «lokomotywa, lotnisko, drogowy» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Наступним кроком є розподіл словосполучень на складні, тобто ті, які складаються із декількох частин:

- «rower elektryczno-miejski - електрично-міський велосипед;

- skuter wodno-lądowy-водно-сухопутний скутер)

- wagon sypialno-restauracyjny-спальний-ресторанний вагон)»

-dron transportowo-monitoringowy-транспортно-моніторинговий дрон;

- lokomotywa manewrowo-liniowa- маневрово-лінійний локомотив;

- samochód terenowo-miejski- позашляховик-міський» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Як демонструють вищенаведені приклади, транспортна термінологія польської мови характеризується високим ступенем прозорості словотвірної

структури та відсутністю труднощів у пошуку прямих відповідників в українській мові. Думається, що в цьому випадку можна обрати пошук лексичного еквіваленту, калькування та транслітерацію, що зумовлено насамперед і схожістю польською та української мов, а також спільністю європейського термінологічного простору. Також у більш складних випадках можна використати описовий переклад, втім, такий прийом зустрічається доволі рідко.

Наведемо приклади. Так, серед засобів передачі польських термінів українською мовою можна застосувати такі прийоми перекладу як:

- пошук лексичного еквівалента:

- «*tramwaj*-трамвай;

- *autobus*-автобус» [37; 38; 39; 40; 41;42].

- калькування:

- «*transport publiczny*-громадський транспорт;

- *ruch drogowy* -дорожній рух» [37; 38; 39; 40; 41;42].

- транслітерація:

- «*metro*-метро;

- *taxi*-таксі» [37; 38; 39; 40; 41;42].

- Описовий переклад:

- «*infrastruktura transportowa* - сукупність об'єктів, що забезпечують функціонування транспорту» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Також до так званих «креативних» способів перекладу належить вживання авторської, власної термінології або ж використання гібридних форм. Нагадаймо, що тут в нагоді стануть саме «фонові знання», тобто «один із ключових термінів когнітивної лінгвістики, який використовують під час обговорення екстралінгвістичних аспектів комунікаційного процесу» [16, с. 87].

Приміром, термін *nośność* можна перекласти за допомогою англіцизму deadweight, тобто той ліміт вантажу, який не має бути перебільшений і в цьому

випадку йтиметься про перекладацьку стратегію форенізації. Інший варіант - це використання стратегії доместикації, тобто одним із варіантів перекладу є або «вантажопідйомність».

Також можливе використання так званих змішаних форм перекладу, приміром, у випадку з виразом *kontener wielkotonażowy* маємо англійське запозичення to contain («містити») та знайоме у слов'янських мовах слово wielkotonażowy, яке перекладаємо як «великотоннажний».

Варто звернути увагу на те, що в польській мові транспортної галузі зустрічаються і абревіатури:

- *PKP – Polskie Koleje Państwowe*-Державні залізниці Польщі;

- PKP IC – *PKP Intercit*y - Оператор міжміських та міжнародних пасажирських перевезень;

- PKP PLK – *PKP Polskie Linie Kolejowe*- Компанія, що управляє залізничною інфраструктурою;

- ZTM – Zarząd Transportu Miejskiego- Орган управління міським транспортом;

- MPK – Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne- Міське транспортне підприємство;

- SKM – Szybka Kolej Miejska-Швидка міська залізниця;

- KM – Koleje Mazowieckie- Регіональний залізничний перевізник Мазовецького воєводства;

- TLK – Twoje Linie Kolejowe-Категорія поїздів далекого сполучення PKP Intercity;

- EIP – Express InterCity Premium-Експрес Інтерсіті Преміум;

- PR – Polregio (раніше Przewozy Regionalne)- Основний регіональний залізничний перевізник;

- LOT – Polskie Linie Lotnicze -LOT Національний авіаперевізник Польщі;

- LCC – Low Cost Carrier- Абревіатура, вживана в польських транспортних і авіаційних текстах (лоукост);

- GDDKiA – Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad - Орган управління національними дорогами та автострадами;

- ITS – Inteligentne Systemy Transportowe-Інтелектуальні транспортні системи (міський і дорожній транспорт) [37; 38; 39; 40; 41;42].

Функціонально абревіатури в польській мові слугують для скорочення громіздких понять, вони виконують номінативну функцію, а отже позначають поняття, які не мають подвійних тлумачень. Щодо перекладацької специфіки, тот тут варто зазначити наступне: у випадку, коли в українській мові або мові перекладу немає еквівалентної абревіатури, то застосовується описовий метод:

- «GDDKiA – Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad - Орган управління національними дорогами та автострадами;

- ITS – Inteligentne Systemy Transportowe-Інтелектуальні транспортні системи (міський і дорожній транспорт)» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Як демонструє аналіз абревіатур у словниках, їхнє використання не викликає труднощів при перекладі, оскільки вони майже усі наявні у словниках, інших довідкових джерелах та доволі часто декодуються у дужках. Втім, для перекладача розуміння складових абревіатури є вкрай важливим, оскільки воно допоможе не тільки перекласти, але й зрозуміти складову терміну, його природу, а також функціональні особливості того чи іншого виду транспорту.

Транспортна термінологія в польській та українській мовах має значний інтернаціональний шар, але також містить слов'янські кальки та семантичні відповідники. Переклад часто ґрунтується на принципах семантичної еквівалентності, а не буквальної відповідності, що відображає спільність культурного та технічного розвитку обох мов.

Варто зауважити, окрім інтернаціоналізації мовного простору при перекладі з польської на українську знаходимо і спільні польсько-українські паралелі, тобто йдеться про слов'янське походження деяких термінів:

- *«Podróż- подорож;*

- *Pociąg- потяг;*

- *Prom- паром;*

- *Ruch –рух».*[37; 38; 39; 40; 41;42].

Як видно з прикладів, ці лексеми мають спільну праслов'янську основу, а отже не викликають жодних проблем при перекладі українською.

Запозичення з інших мов можна перекладати і усталеними здебільшого англомовними відповідниками:

- «terminal-термінал

- heliport-геліпорт» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Запозичення в термінології транспортної галузі зумовлені тим, що історично склалося таким чином, що багато термінів з інших мов, зокрема з англійської, німецької, французької, а також з класичних мов, на кшталт латини, переходили із однієї мови до іншої, зберігаючи про цьому своє первинне значення. Цей процес торкнувся в польської мови, і хоча поляки є доволі консервативними щодо нововведень або запозичень з інших мов, інтернаціоналізація мовного простору та глобалізація соціально-економічних процесів не оминули і польську транспортну термінологію. Цікаво, що медична термінологія в польській мові все ж таки залишися автентичною, втім транспортна майже не зазнала змін, якщо йдеться про запозичення.

Так, запозичення *з англійської мови* в польській мові транспортної галузі:

- *«tramwaj (від англ. tramway);*

- *truck (від англ. truck);*

- *trailer (від англ. trailer);*

- *jeep (від англ. jeep);*

- bulldozer (від англ. bulldozer);

- skuter (від англ. scooter);

- helikopter (від англ. helicopter);

- dżip (від англ. jeep);

- pickup (від англ. pickup);

- van (від англ. van)» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Ці запозичення не потребують перекладу, оскільки вони є зрозумілими із контексту. У проаналізованих джерелах, тобто у словниках вони позначаються поряд зі словом у дужках: *англ, нім, фр*. та ін, що вказує насамперед на походження цього терміну.

Наступна група проаналізованих запозичень генетично походить з німецької мови. Тут маємо дещо аналогічний принцип складання основ слів, а також ту мовну тенденцію, коли німецька мова все ж таки функціонує в деяких прикорордонних районах Польщі як неофіційна друга мова спілкування. Тож цей екстралінгвістичний фактор і сприяв тому, що в польській транспортній термінології є німецькі запозичення:

- «wagen (від нім. Wagen – вагон, воз)

- lokomotywa (від нім. Lokomotive)

- drezyna (від нім. Draisine)

- barka (від нім. Barke)

- prom (від нім. Fähre)

- kajak (від нім. Kajak, яке походить з інуїтської мови)» [37; 38; 39; 40; 41;42].

Іншою групою запозичень є французькі або латинські запозичення. Як і усі запозичення в польській мові, вони можуть перекладатися або словниковим відповідником, так і транскодуванням:

- «automobil (від фр. automobile)

- - taksówka (від фр. taxi)

- *metro (від фр. métro)*
- *limuzyna (від фр. limousine)*
- *kareta (від фр. carrette)*
- *bagaż (від фр. bagage)*
- *peron (від фр. perron)*
- *kabriolet (від фр. cabriolet)*
- *traktor (від лат. trahere – тягти)*
- *ambulans (від лат. ambulare – ходити)»* [37; 38; 39; 40; 41;42].

І останнє спостереження щодо транспортної термінології. Як вже було зазначено в теоретичному розділі терміни можуть як переходити до загальновживаної лексики, так і метафоризуватися. Наведемо декілька прикладів метафоризації, яка пов'язана із назва транспорту, що продемонструє високий потенціал словотвірних та семантичних властивостей досліджуваної в цій роботі лексики. Так, доволі часто в мовленні поляки вживають такий вираз як «*Wsiąść do pociągu byle jakiego*», що перекладається як «*сісти в будь-який потяг*», а отже означає, коли людина робить вибір не усвідомлюючи наслідків дій або ж спираючись на вибір долі. Ще одним прикладом метафоризації є вираз «*Pchać wagonik*», що перекладається як «*штовхати вагонетку*», а отже означає робити щось важке, клопітке; просувати складну справу.

ВИСНОВКИ

Дослідження термінології є доволі складним аналітичним процесом, який вимагає не тільки грунтовної теоретичної, але й методологічної підготовки. В теоретичному розділі роботи було осмислено поняття «термін» та його функції, касифікації в сучасній науці. Огляд дослідницької аналітики продемонстрував, що рецепція поняття «термін» в сучасній філологічній науці є доволі широкою та розгалуженою. На сьогоднішній час, попри велику кількість наукових праць, немає єдиного уніфікованого поняття «термін», оскільки існує чимало його інтерпретацій, версій та дослідницьких візій. Та ж сама ситуація і з критеріями відбору термінів, і з його функціональною складовою, оскільки раніше термін сприймався як статичне явище, а на сьогодні завдяки швидкому та потужному розвиткові технологій, він постає як явище динамічне.

В контексті нашого дослідження важливим є те, що все ще триває дискусія стосовно демаркації понять «термін», «номен», «технічний номен», «транспортний номен» та «загальновживана лексика», які є ключовими для нашого дослідження. Думається, що більш релевантним позначенням для тієї лексики, яка аналізуватиметься в дослідницькому розділі роботи, буде «транспортний номен», який функціонує і в текстах, і в словниках, і в медіатекстах та який є найбільш близьким до процесів міжкультурної комунікації, а також є доволі цікавим з точки зору перекладознавчих студій.

Таким чином, відкритість терміна, його спроможність взаємодіяти із різними терміносистемами, а також багатокомпонентність, здатність метафоризуватися, орієнтацію на полісемію, омонімію, а також розмитість семантичних меж - все це є тими факторами, на які моє звертати увагу перекладач.

В роботі було запропоновано дослідницькі алгоритми та методологічні орієнтири, які стали тим дороговказом, на який орієнтувалися в дослідницькому

розділі цієї магістерської роботи. Зауважимо, що методологічні орієнтири, а також теоретичні постулати (І. Кузнєцова, Р. Беррі) мають неабияке велике значення у роботі перекладача, але також вирішальну роль відіграють його «фонові знання», а також фактор майстерності та перекладацької інтуїції.

В другому, дослідницькому розділі роботи проведено аналіз особливостей функціонування транспортної лексики та засобів її відтворення в українській мові дозволяє сформулювати низку ключових висновків. Було продемонстровано, що польська транспортна термінологія характеризується високим ступенем системності та прозорості словотвірної структури. Аналіз словників показав, що здебільшого переважають двокомпонентні конструкції типу іменник+прикметник (Rzeczownik+Przymiotnik), що відповідає англомовній моделі N+Adj., в той час як українська мова демонструє іншу структурну модель – прикметник+іменник, що потребує синтаксичної перестановки компонентів при перекладі.

Також у роботі було здійснено тематичний розподіл транспортних номенів на п'ять основних груп (загальні терміни, автомобільний, залізничний, повітряний та водний транспорт), який підтвердив їхню системну організацію та функціональну спеціалізацію. Ця класифікація допомогла чіткіше окреслити коло проблем, а також репрезентувала більш чітку та рельєфну картину польської термінлоогії.

Структурна класифікація за моделлю Р. Беррі виявила переважання двокомпонентних термінів (65-70% вибірки), з помітним зростанням багатокомпонентних гібридних конструкцій у сучасній термінології. Основні стратегії перекладу включають: лексичну еквівалентність (50-55% випадків), калькування (30-35%), транслітерацію (10-15%) та описовий переклад (5%). . Найменші труднощі викликають однокомпонентні терміни та запозичення-інтернаціоналізми.

Багатокомпонентні терміни з інтерфіксами -o-, -no-, -owo- потребують креативного підходу, часто з використанням гібридних форм перекладу. Польська транспортна термінологія містить значний шар інтернаціональних запозичень (англійських, німецьких, французьких). Запозичення зберігають свою семантику, але підлягають граматичній адаптації до польської мовної системи, в той час як українська мова продемонструвала гнучкість у адаптації цих запозичень, використовуючи як прямі запозичення, так і семантичні кальки.

Не можна не згадати про креативні стратегії перекладу. Приміром, термін nośność можна перекласти за допомогою англіцизму deadweight, тобто той ліміт вантажу, який не має бути перебільшений і в цьому випадку йтиметься про перекладацьку стратегію форенізації. Інший варіант - це використання стратегії доместикації, тобто одним із варіантів перекладу є або «вантажопідйомність».

Як показало наше дослідження, абревіації в польській транспортній термінології виконують номінативну функцію та слугують для скорочення громіздких понять. При відсутності прямого еквівалента в українській мові застосовується описовий метод перекладу з розшифруванням абревіатури. Транспортні номени демонструють високий потенціал до метафоризації (наприклад, "wsiąść do pociągu byle jakiego", "pchać wagonik"). Метафоричні вживання транспортної лексики відображають культурні особливості польського менталітету та потребують не лише лінгвістичного, а й культурологічного аналізу.

Таким чином, транспортна термінологія польської мови являє собою динамічну, системно організовану підсистему, що розвивається під впливом технологічних інновацій та міжмовних контактів. Її переклад українською мовою характеризується високим ступенем еквівалентності завдяки спільній слов'янській основі та участі в європейському термінологічному просторі. Проте специфічні структурні особливості, наявність багатокомпонентних гібридних термінів та культурно маркованих метафор вимагають від перекладача не лише

лінгвістичної компетенції, а й глибокого розуміння екстралінгвістичних факторів функціонування транспортної лексики.

Результати дослідження можуть бути використані при складанні двомовних термінологічних словників. Визначені закономірності перекладу допоможуть удосконалити методику навчання перекладу в транспортній сфері. Матеріали роботи можуть слугувати основою для подальших порівняльних досліджень слов'янської термінології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абабілова Н. , Білокамінська В. Особливості перекладу термінів українською мовою. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 126-128.

2. Борщ І. Особливості перекладу сучасних термінів комп'ютерної сфери з англійської українською мовою. *Нова філологія*. 2011. № 45. С. 175–177.

3. Блажук Ю., Вдовиченко Ю. Термінологічна номінація у процесі формування фахової мови. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку : зб. наук. праць. Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*, 2021. Вип. 72. Переяслав, 2021. - С. 36-39.

4. Д'яков А. , Кияк Т. , Куделько З. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Видавничий дім «КМАcademia», 2000. 218 с.

5. Дячук Т. Авіаційна термінологія української мови: тематична класифікація та генетична характеристика. Матеріали наук.-практ. конф. К. : Наука, 2009. С. 45–52.

6. Завадська В. Коли «вікно» не є вікном, або ще раз про сучасну українську ІТ-термінологію. *Українське мовознавство : міжвідомчий науковий збірник*. 2013. Вип. 43. С. 20–26.

7. Зінченко І. Способи і засоби лексичної номінації. Чернівці : Рута. 2019. 104 с.

8. Кальник О. , Воробйова О. , Симоненко А. , Олешко О. Термінологічні проблеми перекладу наукових текстів в сфері ІТ-технологій. *Молодий вчений*. 2019. № 51 (691). С. 178-190.

9. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 576 с.

10. Карабан В. Переклад з української мови на англійську мову. Вінниця : Нова книга, 2003. 608 с.

11. Кияк Т. Проблема лінгвістичного упорядкування термінології. *Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр*. К., 2005. Вип. VI. С. 13–17.

12. Кияк Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 32. С. 104-108.

13. Крижанівська А., Симоненко Л. Актуальні проблеми упорядкування наукової термінології. К. : Вища школа, 1987. 163 с.

14. Кротевич Є. , Родзевич Н. Словник лінгвістичних термінів. К. : Вид-во АН УРСР, 1957. 236 с.

15. Кузнєцова І. Конспект лекцій з курсу «Загальне термінознавство» для студентів 4-го курсу спеціальності 035.04.”Германські мови та літератури (переклад включно)” напряму підготовки 035 “Філологія” усіх форм навчання .Ч. 2. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. 96 с.

16. Мацегора І. , Павленко І. , Тарасенко К. Теорія та історія перекладу : навчально-методичний посібник для підготовки до підсумкової атестації для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Філологія», спеціалізації «Слов’янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська», освітньо-професійної програми «Слов’янський переклад (польський)». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. 122 с.

17. .Нікуліна Н. Дискусії щодо терміна «номен» в українському та зарубіжному мовознавстві. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2010. № 676. С. 56–61.

18. Нікуліна Н. Репрезентація терміна в транспортному дискурсі *Studia ukrainica Posnaniensia*. Poznań, 2015. Zeszyt III. С. 173-180.

19. ПанькоТ. , Кочан І. , Мацюк Г. країнське термінознавство : підручник. Львів : Світ, 1994. 216 с.

20. Піддубна В. Полонізми в українській лексикографії 20-40-х рр. XX ст. : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Харків: Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2009. 18 с.

21. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля. К. : Довіра, 2008. 712 с

22. Синдега Р. ,Іващишин О. Структурні особливості функціонування термінів в англомовних текстах з проблем комп'ютерних наук та інформаційних технологій. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Вип. 11. С. 351–358.

23. Симоненко Л. Українська термінографія: стан і перспективи. *Мовознавство*. 2014. № 4. С. 28–35.

24. Тарасенко К., Білошапка В. Англомовний медіатекст в контексті перекладу : труднощі та виклики : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 22–23 жовтня 2021 р. Одеса : Центр філологічних досліджень, 2021. С. 144–146.

25. Тарасенко К. , Тименко А. Перспективи перекладу англомовних неологізмів сфери ІТ в контексті появи системи штучного інтелекту // Тиждень науки-2023. Гуманітарний факультет : тези доповідей науково-практичної конференції. Запоріжжя, 22–28 квітня 2023 р. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 80–82.

26. Тищенко О. Особливості перекладу та типологія автотранспортних термінів (на матеріалі української, англійської, німецької, польської та італійської мов). *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 15. 2024. С.112-121.

27. Тищенко О. , Юхимець С. , Фоміна К. Особливості перекладу українськомовної науково-технічної літератури галузі комп'ютерних технологій англійською мовою: лексичний аспект. *Науковий вісник Південноукраїнського*

національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. 2018. № 26. С. 121–132.

28. Удалов В. Конфліктність як терміноструктура і терміносистема. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2005. № 22. С. 147–149.

29. Халіновська Л. Українська авіаційна термінологія у лексикографічном у опрацюванні. *Українська мова*. 2014. № 3. С. 86–110.

30. Халіновська Л. Репрезентація номена в транспортному дискурсі URL : https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-676-2010/diskusiyi-shchodo-termina-nomen-v-ukrayinskomu (дата звернення 1.09.2025)

31. Чайка О., Остапенко Я. Новітній погляд на поняття «термін» у лінгвістиці. *Філологічний часопис*. 2020. Вип. 2. С. 103–110.

32. Чубукова А. Англомовна термінологія в автомобільній галузі та особливості її перекладу українською мовою: кваліфікаційна робота магістра. Полтава: «НУ «Полтавська політехніка ім. Юрія Гнатюка» 2024. 109 с.

33. Berry R. Terminology in English Language Teaching: Nature and Use. Hong Kong : Peter Lang International Academic Publishers, 2010. 262 p.

34. Chaika O., Zakatei Yu. Monomials in English for Law. *Філологічний часопис*. 2019. Вип. 2 (14). С. 114–121.

35. Kageura K. The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth L. : John Benjamins Publishing, 2002. 322 p.

36. Richey R. Encyclopedia of Terminology for Educational Communications and Technology. New York : Springer Verlag, 2013. 338 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

37. Бобкова О., Богомолова Н., Гісем В. Українсько-польський та польсько-український словник для закладів загальної середньої освіти з навчанням польською мовою. Чернівці: Букрек, 2018. 320с

38. Верьовкін В., Марущенко К. Українсько-польський словник митно-прикордонних термінів. –Warsaw: RS Global Sp. z O. O., 2020. – 263 с.

39. Українсько- польський онлайн словник URL : https://1697.slovaronline.com (дата звернення 22.09.2025).

40. Glosbe URL : https://uk.glosbe.com/pl/uk (дата звернення 22.09.2025).

41. Kononenko I., Mytnik I., Wasiak Ź. Słownik tematyczny polsko-ukrainski. Warszawa : Wyd-wo Naukowe PWN SA, 2010. 550 s.

42. Nowy Leksykon Wizualny Larousse: Człowiek, przyroda, nauka i technika, życie gospodarcze i kulturalne. Polsko-angielsko-francusko-niemiecko-hiszpańsko-włoski. 1996. Warszawa: Wydawnictwo Larousse / Bertelsmann Media. 690 s.

Декларація

академічної доброчесності

здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Ковальський Маркіян Ярославович, студент 2-го курсу, форми навчання *денної*, факультету *філологічного* спеціальності *035 "Філологія" спеціалізації "Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша - польська"* освітньої програми *"Переклад (та міжкультурні комунікації»*,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Польська популярна пісня в українському культурному просторі»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

01.12.2025 _____ Ковальський М. Я.

01.12.2025 _____ науковий керівник Мацегора І. Л .